

WAARDE
VAN WERK

De kern van de economie is het uitruilen van creativiteit

GOVERT BUIJS

POLITIEK FILOSOF, HOOGLERAAR OP DE GOLDSCHMEDING
LEERSTOEL 'ECONOMIE EN SAMENLEVING',
VRIJE UNIVERSITEIT AMSTERDAM

“Als je er objectief naar kijkt, dan is veel werk gewoon franje. En dat vind ik helemaal niet erg. Franje behoort voor mensen tot de essentie van het leven. Het maakt ons individueel onderscheidend, net als verschillende kledingstijlen. Er zit een idee van esthetiek onder, dat hoort bij hoe wij mensen zijn. Het leven wordt ondraaglijk als we dat niet meer kunnen doen. We geven met elkaar het leven glans en daarin zijn wij ook verschillend van dieren: die groeien heel anders op.

Een leeuw bijvoorbeeld wordt razendsnel volwassen, kan na een jaar al een antilope neerslaan en opeten en dat vervolgens z'n hele leven blijven doen. Maar als het gaat om de ontwikkeling van instincten loopt de mens behoorlijk achter bij dieren. Een mensenbaby kan helemaal niks, is extreem hulpbehoevend. Veel meer en veel langer dan een jong dier. Maar dat compenseren we met 'plurale creativiteit', die we gaandeweg als mens ontwikkelen. Daarom kan de een pianospelen, de ander dansen, weer een ander hardlopen. Dat is ook een fundament onder de economie: we ontwikkelen individueel talenten en zo kunnen we voor elkaar waarde creëren door de resultaten van onze talenten onderling uit te wisselen. Dat is de waarde van werk: elkaar dienen met je eigen talenten."

Filosoof Govert Buijs ziet in de essentie van de mens en z'n vermogen om talenten te gelde te maken ook een verklaring voor het feit dat er door de eeuwen heen, ondanks mechanisatie en automatisering, eigenlijk alleen maar meer banen zijn ontstaan. "Bij elke industriële revolutie was er de angst voor verlies van werk, maar die is onterecht gebleken", vertelt hij. "Het werktuiggebruik leidt niet tot een beperking van ons vermogen om nieuwe taken te bedenken. Integendeel. Ik verbaas me er altijd over hoe wij onze maakindustrie in Nederland grotendeels hebben kunnen uitschakelen en daar een volledig nieuwe dienstenindustrie voor hebben teruggekregen. Met voor een deel banen waarvan je, hard economisch beschouwd, zou kunnen zeggen: zijn die wel echt nodig? Maar kennelijk vinden we met z'n allen van wel en zijn we bereid daar in het systeem geld voor aan elkaar door te geven.

RUILEN IN EEN LOKALE MAAKINDUSTRIE

Dat zal met de introductie van robots en kunstmatige intelligentie niet anders worden. De kern van de economie is het uitruilen van creativiteit. Daar hebben we in ons hoofd een soort eeuwige vrees aan toegevoegd dat verandering en innovaties ons voortbestaan in gevaar brengen. Maar de historie bewijst dat die niet terecht is. Laten we het eens heel extreem bekijken: het is denkbaar dat je dankzij technologie ooit alle productie in de wereld op één locatie samenbrengt. Een plek met veel zon, dus gratis energie en met duurzame toevoerlijnen voor grondstoffen. Libië ofzo. Daar werken in zo'n scenario dan nog zo'n vijf miljoen mensen. De overige zeg acht miljard mensen hebben niks meer te doen, geen werk en dus ook geen geld om de goederen te kopen die in Libië worden gemaakt. Die zul je dan geld moeten gaan geven om het systeem op gang te houden. Een basisinkomen.

Ik schets natuurlijk een heel extreem beeld, maar elementen hiervan zie we wel degelijk al opkomen. Laten we nog even verder nadenken: een ander probleem dat je in dit scenario krijgt, is verveling. Dus gaan die acht miljard mensen dingen bedenken die ze leuk en waardevol vinden. Ze gaan kletsen, gedachten delen, nota's schrijven, creativiteit inzetten, sociale dingen doen. En dat onderling waarderen en uitruilen. Wat gaan de meer maak-gerichte mensen doen? Die vallen terug op nieuwe vormen van lokale ambachtelijkheid. Dus kan ik dan mijn nieuwe leunstoel uit de Libische fabriek laten overkomen, maar ik kan ook mijn eigen unieke exemplaar laten maken door iemand die ik

persoonlijk ken en graag iets gun. Zo ontstaan heel nieuwe delen van een economie, nieuw werk, nieuwe waarde. Klinkt misschien heel gek allemaal, maar in feite is dit een uitvergroting van wat op onderdelen al gebeurt. De discussie over een basisinkomen is er. Nieuwe vormen van lokale maakindustrie zijn al in opkomst. Je ziet de mens al zoeken naar nieuwe wegen. Het zit nou eenmaal in ons."

“Er zit een enorme boete op ontwikkeling en transitie in latere jaren van ons leven, terwijl dat juist de kern zou moeten zijn van de manier waarop onze economie zich nu ontwikkelt.”

Kunnen we dus de toekomst van werk en de werkenden uiteindelijk zonder zorgen tegemoetzien? "Vanuit het grote plaatje bezien wel, maar het is belangrijk dat we ons realiseren dat er transities nodig zijn om van huidig naar nieuw te komen en transities zijn vaak het grote probleem", aldus Buijs. "Er verdwijnt iets en er komt iets voor terug. Dat hebben we nu in onze arbeidsmarkt niet goed geregeld. Er zit een weeffout in ons systeem: wij zien onderwijs als iets van onze beginjaren. Daar investeren we pakweg de eerste achttien tot vijfentwintig jaar in en daarna is het voorbij. Als je dan nog onderwijs wil volgen, dan moet je ineens tienduizenden euro's

zelf betalen. Dat is krankjorum! Er zit een enorme boete op ontwikkeling en transitie in latere jaren van ons leven, terwijl dat juist de kern zou moeten zijn van de manier waarop onze economie zich nu ontwikkelt.

NA ZES JAAR EEN TRANSITIEJAAR

De technologie leidt tot dusdanig snelle en fundamentele veranderingen dat mensen bewust over hun leven moeten nadenken, zodat ze zien welke transities er aankomen en zich daarop kunnen voorbereiden met scholing en andere manieren van leren. Ik ben erg voor een systeem van individuele leerrechten, die mensen gedurende hun hele leven kunnen inzetten. En ik zou graag een heel oud principe opnieuw onder de aandacht willen brengen. In de Bijbel staat de zevendaagse werkweek genoemd, inclusief een rustdag. Er staat ook: land moet je zes jaar verbouwen en dan een jaar rust geven. Dat ritme zou een inspiratie voor ons kunnen zijn: misschien moeten we wel naar een denken waarin je een baan zes jaar doet en daar vervolgens een transitiejaar aan koppelt. Om bij te komen en bij te spijkeren. Op weg naar een volgende cyclus. Minder vanuit de vanzelfsprekendheid van verticaal lineair bewegen, meer naar horizontaal: andere dingen doen, breder ontplooiën, niet per se meer verdienen.

Op jonge studenten zit nu al een enorme druk om een keuze te maken die bepalend is voor hun hele verdere carrière. Waarom? Je kan toch ook een veel opener systematiek maken, waarin mensen alle ruimte houden om te veranderen en te bewegen, naar

links en naar rechts te kijken? Laten we proberen om diversiteit in de ruimste zin te organiseren. In talenten en sferen, in bedrijven, overheid en civil society. Laat het schuren en botsen! In die zin zit er wel degelijk waarde in het polderen, misschien niet in termen van efficiency of winstgevendheid, maar wel in bruto nationaal geluk. Een samenleving die verschillende belangen kan benoemen, compromissen kan sluiten, waardering kan hebben. Geven en nemen. In Nederland kunnen we dat, beter dan wie ook."

PARTICIPATIE-INKOMEN VOOR MENSEN DIE VERZORGINGSTAKEN UITVOEREN

Naast de noodzaak om bewust met transities om te gaan, is er volgens professor Buijs ook ruimte om opnieuw te kijken naar hoe we bepaalde werkzaamheden als samenleving waarderen. "We hebben een tijdlang in de opbouw van de verzorgingsstaat allerlei zorgtaken tot banen gemaakt. Nu zie je in het hele zorgsegment een omgekeerde beweging vanuit een bepaald idee van betaalbaarheid. Kennelijk hebben we gaandeweg besloten dat we voor dat werk niet meer willen betalen. Fascinerend: hoe komt dat? Waarom noemen we heel fundamentele verzorgingstaken geen 'baan' meer, terwijl er in de profitsector betaald werk blijft bestaan dat op het eerste oog veel minder waardevol is?"

Ik heb er nog geen sluitende verklaring voor. Mantelzorg, huishoudelijke zorg, opvoeding, daar zou je ook een loon voor kunnen geven, een participatie-inkomen. Want mensen die deze taken uitvoeren, voegen wel degelijk waarde toe, ze doen ertoe. Maar op

de een of andere manier waarderen we dat nu niet, althans niet in economische zin. In de transitie waarvoor we nu staan, zou het goed zijn om daar opnieuw naar te kijken. Wat mij betreft overigens ook naar andere vormen van waardering dan alleen de financiële.

Een arbeidscontract is nu primair een transactionele overeenkomst, terwijl de mens juist ook door emotionele en relationele binding met anderen tot bloei komt. Daar zouden organisaties best meer aandacht voor mogen hebben. Ik wijs in dit verband graag op de Griekse term 'agape', vaak vertaald als 'liefde': de concrete inzet van mensen voor elkaars bloei, op weg naar gedeelde vreugde, met bijzondere aandacht voor mogelijke uitvallers. Dat is een manier om liefde een plek in werk te geven, op basis van waardigheid en waardering. Het zet mensen in de context van een organisatie maximaal in hun kracht, door met oog voor elkaar tot gezamenlijk resultaat te komen. Dat is wat mensen ten diepste voldoening brengt."

- Ontwikkeling van individuele talenten en de uitwisseling van de resultaten daarvan is een fundament onder de economie.
- De weeffout in onze arbeidsmarkt is dat we onderwijs zien als iets wat thuishoort in onze beginjaren.
- Een arbeidscontract is een transactionele overeenkomst, terwijl de mens juist ook door emotionele en relationele binding met anderen tot bloei komt.

Over De Kamer

Ontwikkelingen op economisch en maatschappelijk niveau volgen elkaar in hoog tempo op. De Kamer is een initiatief van Achmea om de krachten van grootzakelijke bestuurders te bundelen en samen naar de toekomst van Nederland te kijken. Dat doen we onder andere tijdens Kamerbijeenkomsten, waarbij genodigden hun visies, worstelingen en perspectieven met elkaar delen. Naast bijeenkomsten verbindt De Kamer deelnemers via publicaties en interviews zoals deze. De inzichten die we opdoen, geven we door. Zo inspireren we elkaar én zakelijk Nederland.

WAARDE VAN WERK

Op dit moment staat het thema de Waarde van Werk centraal. Een jaar samen met de BV Nederland reflecteren op het thema de Waarde van Werk heeft een rijke schakering aan perspectieven en inzichten opgeleverd. De waarde van werk is niet alleen uit te drukken in geld, maar ook in maatschappelijke waarde, in status en eigenwaarde, in relevantie en ontwikkeling, individueel en collectief. En dat biedt volop stof om over verder te praten en na te denken over manieren waarop Nederland zich in de grote transitie van onze tijd kan positioneren, de keuzes die we moeten maken, de kansen die we zien en de mogelijkheden die we zullen moeten creëren om iedereen te laten meedoen. Meer lezen? [Download het boek Waarde van Werk hier.](#)